

FİLİSTİN SİNEMASI BİR ULUSUN HAYALLERİ

Derleyen: Hamid Dabaşı
Edward Said'in "Önsöz"üyle

Türkçesi: Osman Akırhay

6

agorakitaplığı

HAMİD DABAŞI

Hamid Dabaşı, Columbia Üniversitesi'nde Karşılaştırmalı Kültür Çalışmaları ve İran İncelemeleri bölümünde profesör olarak öğretim üyeliği yapmaktadır. Türkçe'de çıkan kitapları *İran Sineması: Geçmiş, Bugünü ve Geleceği* (Agora Kitaplığı, 2005) ve *İran: Ketlenmiş Halk'tır* (Metis, 2008). 2003'te New York'ta geliştirilen "Bir Ulusun Hayalleri: Bir Filistin Filmleri Projesi"nin kurucu üyesi ve baş küratörü olmuştur.

OSMAN AKINHAY

1960, İzmir, Ödemiş doğumlu. *Gün Ağarmasa* (2002) ve *Ölüme Bakmak* (2005) adlı iki romanı, Mehmet Uğur'la yaptığı *Müzakerelerden Üyeliğe: AB-Türkiye Gündemindeki Sorunlar* (2005) ve Şükrü Argın'la yaptığı *Krizden Önce, Krizden Sonra: Yaşanan İnsanlık, Gençleşen Kapitalizm* (2009) adlı iki söyleşi kitabı var. Agora Kitaplığı ile *Mesele* kitap dergisinin editörü.

Derleyen: Hamid Dabaşı

FİLİSTİN SİNEMASI – BİR ULUSUN HAYALLERİ

Türkçesi: Osman Akınhay

a
agorakitaplığı

Sinema 31

Filistin Sineması – Bir Ulusun Hayalleri
Derleyen: Hamid Dabaşı

Kitabın özgün adı:
Dreams of a Nation: On Palestinian Cinema
Verso, Londra, 2006

İngilizce'den çeviren: Osman Akınhay
Kapak tasarımı: Mithat Çınar
Mizanpaj: Sibel Yurt

© 2006, Hamid Dabaşı
© 2006; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Agora Kitaplığı'na aittir.

Birinci Basım: Nisan 2009
ISBN: 978-605-103-034-0

Baskı ve Cilt: İdil Matbaacılık
Tel: (0212) 674 66 78

AGORA KİTAPLIĞI
Gümüşsuyu Mahallesi Osmanlı Yokuşu,
Muhtar Kâmil Sokak No: 5/1 Taksim/İSTANBUL
Tel: (0212) 243 96 26-27 Fax: (0212) 243 96 28

İÇİNDEKİLER

Türkçe Basıma Önsöz (<i>Hamid Dabaşı</i>)	ix
Filistin Sineması: Görünür Olma Arzusu (<i>Edward Said</i>)	xi
Sunuş (<i>Hamid Dabaşı</i>)	xvii
1) 'Sadece Kültürel Amaçlarla': Bir Filistin Film Festivali'ne Küratörlük Yapmak (<i>Annemarie Jacir</i>)	1
2) Kültür Silahı: Filistin Kurtuluş Mücadelesinde Sinema (<i>Joseph Massad</i>)	14
3) Gerçeklikten Kurguya: Mahrumiyetten Kendini İfade Etmeye (<i>Michel Khleifi</i>)	31
4) Kurtuluşa Doğru: Michel Khleifi'nin <i>Ma'loul</i> ve <i>Taşların Neşidesi</i> Filmleri (<i>Beşir Ebu-Manneh</i>)	47
5) Yurdundan Edilmenin Sineması: Cinsiyet, Ulus ve Diaspora (<i>Ella Shohat</i>)	65
6) Filistin Sürgün Sineması ve Film-Mektuplar (<i>Hamid Naficy</i>) ...	92
7) Dünyanın Arta Kalanından, 'Afgan Araplar'dan Bir Mektup (<i>Nizar Hassan</i>)	111
8) Filistin Sinemasının İddialı Dönemi (1990-2003) (<i>Ömer el-Kattan</i>)	117
9) Uçarılığa Övgü: Elia Süleyman Sineması Üstüne	144
Filistin Sinemasına Dair Seçme Filmografi (1927-2004)	186
Filistin Sineması Üzerine Seçme Kaynakça	203
Derlemeye Katkıda Bulunanlar	207
Teşekkürler	211

FİLİSTİN SİNEMASI: GÖRÜNÜR OLMA ARZUSU

Edward Said*

İzninizle, huzurunuzda önce Filistin sinemasının nasıl bir önem taşıyabileceği konusundaki düşüncelerimi kısaca sıralayarak, sonra da bu meseleyi daha genel bir sorunla; siyasal, estetik ve tarihsel bir sorun olan 'görünürlük' meselesiyle, Filistinliler söz konusu olduğunda 'görünür olan' ile 'görünmez olan'ın diyalektik bağıyla ilişkisini kurarak başlamak istiyorum. Bunun için de size ilk olarak, birkaç yıl önce yazmış olduğum ve adını *Son Gökyüzünün Ardından* diye koyduğum kitabımdan bir anekdot aktarayım.¹

*) Bu metin, Edward Said'in 24 Ocak 2003'te New York, Columbia University, Lerner Hall, Roone Arledge Cinema'da düzenlenen "Bir Ulusun Hayalleri: Filistin Film Festivali"nin açılış gecesinde yaptığı konuşmanın metnidir.

(1) Bkz. Edward Said, *After the Last Sky: Palestinian Lives* (New York: Columbia University Press, 1998).

1983 yılında Cenevre'de düzenlenen ve UNICQP adı verilmiş olup, Filistin Sorunu'nu konu alan Birleşmiş Milletler'in bir uluslararası konferansına danışmanlık yapıyordum. Amerika Birleşik Devletleri'nin de İsrail'in de bu konferansı onaylamadıkları ve helle katılmayı hiç düşünmedikleri, konferans çalışmalarına başladığımız andan itibaren açıkça ortadaydı. Ancak benim hiç hesaba katmadığım bir güçlük, şu andaki festivalin konusunu oluşturan bir noktada çıktı: görsel malzeme ve Filistinliler.

Ortaya çıkan problemlerin bir kısmı önceden tahmin edilebilir şeylerdi. Örneğin, bana düşen görevlerden birisi, konferans için hazırlanacak metinlerin dağıtımını sağlamaktı (Birleşmiş Milletler kırtasiyeyi pek sever). Konferansa katılan delegelere, on civarında (Filistin'in tarihi üzerine, sömürgecilik sorunu üzerine, Siyonizmin tarihi üzerine, İsrail'in tarihi üzerine, vb.) tebliğ hazırlatmayı planlamıştık. Belli bir süre içerisinde, dünyanın her köşesindeki ulaşabildiğimiz uzmanlardan bu tür on beş-yirmi tebliğ toplamayı başardık. Ancak herhangi bir BM konferansında herhangi bir ülke, hiçbir sebep göstermeksizin bir tebliğe karşı veto oyu kullanabilirdi. Bu çerçevede, konferans bittiğinde sadece üç belgenin kabul edildiğini görmüştük. (Örneğin Türk heyeti, bölgenin tarihiyle ilgili olarak hazırlanan tebliği veto etmişti; oysa bu tebliğ, konu üzerine dünyanın en iyi uzmanlarından biri olan Maxime Rodinson adlı bir Fransız profesör eliyle hazırlanmıştı ve Türklerin veto oyu kullanmalarının sebebi de metinde Ermenilerden bahsedilmesiydi.)

John Berger aracılığıyla tanıştığım, tanınmış bir İsviçreli fotoğrafçı olan Jean Mohr'u da bir tebliğ hazırlamakla görevlendirmiştik.² Mohr 1940'lı yılların sonlarında birkaç yıl Kızıl Haç adına çalışmıştı. Daha sonra, Filistinlilerin resimlerini çekmek üzere Gazze, Ürdün, Lübnan, Mısır, Batı Şeria ve İsrail içinde bir hayli dolaştı ve kendisine 6-7 bin fotoğraflık muazzam bir arşiv oluşturdu. Mohr Cenevre'de yaşadığı için, Birleşmiş Milletler'in ilk hali, eski Milletler Cemiyeti'nin bulunduğu konferans merkezinin giriş

2) John Berger'in görsel sanatlar üzerine en ünlü kitabı *Ways of Seeing*'dir [Türkçe'si için bkz. *Görme Biçimleri*, çev. Yurdanur Salman, Metis Yayınları, İstanbul, 1986]. Jean Mohr'un Filistin fotoğrafları için bu kitaba bakabilirsiniz.

salonuna onun resimlerini asmak bana oldukça mantıklı ve ilginç bir fikir gibi gelmişti. Nitekim kendisi bu dileğimizi kırmadı ve Mohr'un resimleri o salonda sergilendi.

Fakat o sırada başımıza beklenmedik bir olay geldi: Seçilen fotoğrafların hepsi salonda sergilendi sergilenmesine, fakat resim altlarına konan yazılara ciddi bir sınırlama getirilmişti. Diyelim, bir ailenin fotoğrafı asılmış olsun; o aileyi betimleyen bir yazı koymak yerine, resmin altında sadece yıl olarak fotoğrafın çekildiği tarih ya da ailenin orada neyle iştigal ettiği belirtiliyor, bunun dışında ailenin kimliğine dair sadece 'Gazze' diye bir atıfta bulunuluyordu.

Filistinlilerin 'görünürlük'le ve görsellikle ilişkilerinin derinden problemlili sayıldığı benim gözümde orada açık hale geldi. Gerçekte, Filistin mücadelesinin bütün tarihinin 'görünür olma arzusu'yla bir ilgisi vardır. Siyonizmin ilk seferberlik evresini hatırlayın: "Biz, halkı olmayan bir toprağa giden topraksız bir halk mıyız?" Bu slogan, toprağın boşluğuna ve bir halkın var olmayışına dikkat çekmekteydi.

Bu noktada aklıma, İsraili müthiş gazeteci Amira Haas'ın 22 Ocak 2003'te *Haaretz*'de okuduğum bir makalesi geliyor. Haas'ın yazısının başlığı, "Durmadan Direksiyon Sallayıp Bir Tek Arap Görmemek" şeklindeydi. Yazıda anlatılan şey, İsraililerin işgalden sonra, daha özel olarak da son birkaç yılda, Batı Şeria ve Gazze'de mevcut bütün yerleşimleri (150 ya da 160 civarında yerleşimi) birbirine bağlayacak şekilde inşa ettikleri yol sisteminin bir tarifiydi. Söz konusu yollara Araplar ve Filistinliler çıkmazlardı; eğer bir İsrail yurttaşı ve bir yerleşimciyseniz, o yollarda durmadan, kilometrelerce direksiyon sallayabilir ve tek bir Arap dahi göremezdiniz.

Batı Şeria'da, Yahudi yerleşimleri ve mahalleleri inşa etmek için topraklarına zorla el konan köylerle şehirlerin isimlerini hiç bilmeden, hatta öyle köyler ve şehirlerin var olduğundan dahi haberdar olmadan, bütün bölgeyi boylamasına ve enlemesine kat etmek mümkün. O köylerle şehirlerin çoğunun ismi yol tabelalarında yazmaz. Uzaktan bakıldığında, müezzinlerin okudukları ezanlar ve insansız boş sokaklar (kaldı ki dışarıda dolaşsanız da gidecek

tek bir yer yoktur) estetik bir dekorasyon izlenimi uyandırır. Batı Şeria'nın hemen hemen boş yollarında giden bir Yahudi, civarda artık tek bir Arap dahi kalmadığını düşünecektir: Yahudilerin bulunduğu geniş yollarda Araplar gezememektedir.³

Yirmi yılı aşkın bir süredir küçüklü büyüklü bu yerleşimleri planlayan insanlar, 'yerliler'in yerleşimlere ya da yerleşimlerde oturanlara zarar vermelerini de engellemeleri gerektiğini; başka bir deyişle, her Filistin şehri ve köyünü tecrit edecek, onları birbirinden ve ana yollardan ayıracak yollar inşa etmek zorunda olduklarını, üstelik bunu ifrata vardırıarak, bir köyün yola ya da zeytinliklere, bir şehrinse sanayi bölgesine ulaşmasını engelleyecek topraktan bariyerler kurmaları gerektiğini de biliyorlardı.⁴

Filistin sineması işte bu bağlamda anlaşılmalıdır. Söyle ki, bir yandan Filistinliler görünmezliğe karşı dururlarken -ki en başından beri bu yazgıya direnmişlerdir-, öbür yandan medyada pervasızca tekrarlanan klişelere (terörizm ve şiddetle ilişkilendiren bir görsel kimliği temsil eden maskeli Arap, kefiye ve taş atan Filistinli klişesine) karşı koymaktadırlar.

Filistin sineması, Filistin'in 1948'i (Filistin'in tarumar edildiği, Filistinlilerin dağıldığı ve mülklerinden oldukları yılı) izleyen yıllardaki varlığı adına görsel bir alternatif, görsel bir ifade ediş, görsel bir enkarnasyonu sağladığı gibi, ayrıca, bir karşı-anlatı ve bir karşı-kimlik oluşturmaya çalışarak, Filistinlilere dayatılan 'terörist' kimliğine, 'şiddete meyilli halk' yaftasına karşı koymanın bir yolunu sunar. Festivaldeki filmler bir kolektif kimliği temsil etmektedir.

Filistinliler dağılmış bir halktır. Dolayısıyla, onların filmleri de farklı yerlerden gelmektedir: Batı Şeria, Gazze, İsrail, Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri. Bu filmlerdeki çabalar sayesinde güdülen amaçlardan birisi, genellikle gündelik hayattaki en basit yansımalarıyla, 1948'den itibaren kaybolmuş olan şeyleri hatırlayıp biraraya toplamaktır. Ben 1998'de çektiğim ve adını *In Search of Palestine* (Filistin'i Aramak) diye koyduğum filmde, Beytullahim dışındaki Deheyşe kampında yaşayan ve İsrail'in içindeki kampın yakınından

3) Amira Haas, "You can Drive along and never See an Arab", *Haaretz*, 23 Ocak 2003.

4) A.g.y.

FİLİSTİN SİNEMASI

BİR ULUSUN HAYALLERİ

“Filistin sineması son otuz yıllık dönemde dünya sahnesinde etkili bir sanatsal güç olarak boy gösterdi. Filistin ulusunun onyıllardır sürdürdüğü kendi kaderini belirleme mücadelesinde derin kökler salmış olan bu sinema, hayatları zulümle ve aşağılanmayla örülmüş

bir halkın yaşadıklarına tanıklık eden en önemli sanatsal ifade biçimi oldu. Edward Said’in bu derlemenin ‘Önsöz’ünde belirtmiş olduğu gibi, Filistin mücadelesinin bütün tarihinin ‘görünür olma arzusu’yla yakından bir ilgisi vardır. Filistin filmlerinde ‘görünmez olan’ın estetiğine yönelinmesinin temel sebebi budur.

Bir grup araştırmacı ve aktivistin sevgiyle hazırlamış oldukları bu kitap, en kayda değer sinemasal geleneklerden birine duyduğumuz kolektif hayranlığın bir nişanesidir.”

